

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 17 april 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående utredning om ökad offentlig redovisningsskyldighet av driftföretags ekonomiska förhållanden.

Första lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 85 i första kammaren av herrar *Myrdal* och *Strand* samt nr 113 i andra kammaren av herr *Brandt m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, hemställas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning rörande en utökad offentlig redovisning av företagens ekonomiska förhållanden.

Till motivering av sin hemställan ha motionärerna i huvudsak anfört följande.

Nu gällande lagstiftning ställer ytterst obetydliga krav på utförligheten av företags årsredovisning. I bokföringslagens 8 § stadgas, att balansräkningen skall utgöra ett översiktligt sammandrag av inventariet, vara uppställd i lämpliga huvudposter och jämväl avse i inventariet inom linjen lämnade uppgifter. I bokföringslagen finnes ingen bestämmelse om vinst- och förlusträkning. I 69 § lagen om aktiebolag föreskrives, att vid förvaltningsberättelsen för aktiebolag skall finnas fogad förutom balansräkning jämväl vinst- och förlusträkning för räkenskapsåret. I fråga om balansräkningen gäller för aktiebolagens del nu i huvudsak endast — jämte den allmänna bestämmelsen i bokföringslagens 8 § — att aktiekapital, reservfond och eventuell förnyelsefond samt andra fonder skola redovisas var för sig bland skulderna. Härutöver följer emellertid redan av värderingsreglerna en viss redovisningsskyldighet. Rörande vinst- och förlusträkningens innehåll saknar aktiebolagslagen bestämmelser.

I den år 1944 antagna nya aktiebolagslagen, vilken träder i kraft den 1 januari 1948, ha upptagits bestämmelser rörande årsredovisning, vilka äro strängare än enligt gällande lag. Den nya lagen uppställer ett normalschema för balans- samt vinst- och förlusträkning, som utgör minimikrav. Balansräkningsschemat är uppgjort under iakttagande av att upplysning skall lämnas om värderingsreglernas iakttagande, företagets likviditet och räntabilitet. Normalschemat för vinst- och förlusträkningen innebär s. k. nettoredovisning för rörelsen med specifikation allenast av vissa kostnadsposter. Netto-redovisningsprincipen innebär att en avräkning mellan intäkter och kostnader sker på resp. konton före bokslutet så att endast saldot införes i den officiella vinst- och förlusträkningen. Enligt normalschemat skola av kostnaderna för rörelsen redovisas skatter, avskrivningar samt arbetslöner och förvaltningskostnader. Intäkter och kostnader, som icke stå i direkt samband med rörelsen, äro i schemat väl specificerade. Man har i den nya aktiebolagslagen icke ansett sig kunna gå så långt som att kräva bruttoredovisning som

norm för vinst- och förlusträkningens uppställande. Denna redovisningsprincip innebär, att den totala omsättningen upptages bland intäkterna och att rörelseomkostnaderna i sin helhet på lämpligt sätt specificeras. Som skäl för att icke kräva en dylik redovisning har anförts dels det synnerligen allvarliga men, som denna större öppenhet kunde medföra med hänsyn till det oundvikliga blottställandet av fullt legitima affärshemligheter i förhållande till konkurrerande företag, dels att de svenska aktiebolagens bokföring med all sannolikhet allenast efter tekniskt invecklade och även tidskrävande omläggningar kunde tjäna till underlag för en sådan fullständigare redovisning.

Vad först beträffar den principiella invändningen att en bruttoredovisning skulle giva en otillbörlig inblick i ett bolags inre förhållanden, synes den icke kunna tillmätas avgörande betydelse. — — —

Den amerikanska bruttoredovisningen har kommit att utöva ett visst inflytande inom bolagspraxis i andra länder. Detta gäller även Sverige, där en del aktiebolag, varav åtskilliga av de större, ha funnit det med sina ekonomiska intressen förenligt att publicera vinst- och förlusträkningar, som äro tämligen utförliga. Sålunda uppgivas försäljningsvärde och vissa mera betydande kostnadsposter. Dylika uppgifter synes icke kunna innebära ett otillbörligt blottande av »legitima affärshemligheter». Vad som kan karakteriseras som legitima affärshemligheter synes främst vara sådant som tekniska förhållanden och kommersiella förbindelser, men däremot knappast rent ekonomiska förhållanden av sådan art, att det ur allmänt ekonomiska och sociala synpunkter måste anses önskvärt att erhålla kännedom därom. Den reella innebörden av uttrycket »legitim affärshemlighet» synes icke kunna vara någon annan än att därmed angivas de gränser för ett företags privata område, som lagstiftningen utstakat under hänsynstagande till allmänna och enskilda intressen. När det gäller traditionellt hemlighetsmakeri synes sådant bero mera på känslomässig motvilja mot allt slags offentlighet från företagarnas sida än på rationella överväganden om vad som faktiskt kan vara förenligt med vare sig företagarnas eget eller samhällets intresse. Det är ett gemensamt önskemål för samtliga företagare att få inblick i andra företags förhållanden, men samtidigt är det önskvärt för varje enskild företagare att undgå insyn utifrån just i hans egna förhållanden. Det senare är ett önskemål av ofta mycket påtaglig och åskådlig innebörd. Det är därför naturligt, att det bland företagarna ställes i första hand, även om en sådan värdering i själva verket vilar på en felbedömning. Det kan knappast anses nödvändigt att basera lagens bestämmelser på denna traditionella övervärdering av hemlighetsmakeriets värde i förhållande till värdet för näringslivet i stort av att alla företagare erhålla bättre kännedom om ekonomiska händelser och förhållanden utanför det egna företaget. En sådan mera djupgående kunskap måste dessutom vara av värde för myndigheter och organisationer, vilkas beslut betingas eller böra betingas av de ekonomiska förhållandenas utveckling. — — —

Vad beträffar den invändningen att uppställandet av bruttoredovisning som norm för uppgörandet av vinst- och förlusträkningen skulle kräva tekniskt invecklade och tidskrävande omläggningar av företagets bokföring, torde den i allmänhet icke vara med de faktiska förhållandena överensstämmande. Uppgift om försäljningsvärde och viktigare kostnadsposter bör under alla förhållanden kunna lämnas. Erfarenheten visar, att i många fall även en mycket detaljerad redovisning utan större svårighet kan lämnas. Ett bevis härför utgöra de inom statens priskontrollnämnd företagna utredningarna rörande företagsinkomsternas utveckling under kriget. Härvid har begagnats ett schema för vinst- och förlusträkning, uppgjort enligt bruttoredovisningens princip och med en avsevärt mera ingående kostnadsspeci-

ficering än vad som kan anses böra fordras i en offentlig redovisning. Dessa uppgifter ha av priskontrollnämnden kunnat inforas med stöd av 8 § i prisregleringslagen. — — —

Det synes emellertid fullt motiverat, att man i den nya aktiebolagslagen som norm för vinst- och förlusträkningens uppställande icke velat kräva en bruttoredovisning utan allenast en modifierad nettoredovisning, emedan motsatsen hade kommit att ställa den ekonomiska verksamhet, som bedrivs i aktiebolagsform, i en särställning i förhållande till i övriga juridiska former drivna rörelser. Då enligt gällande lagstiftning kraven på årsredovisningens utförlighet för övriga företagsformer, såsom ekonomiska föreningar och enskilda firmor, äro obetydliga, synes man icke kunna kräva mer av aktiebolagen än vad som i detta hänseende genomförts i den nya aktiebolagslagen. Det måste emellertid anses vara ett väsentligt allmänt intresse att erhålla en säkrare och mera ingående kännedom om det enskilda näringslivets ekonomiska förhållanden även beträffande andra företag än aktiebolag. Ett allmänt krav på en utökad offentlig årsredovisning från företagens sida måste därför uppställas. Av praktiska skäl torde man dock böra begränsa detta krav till att avse allenast företag av viss storleksordning. Var gränsen här skall dragas, synes icke kunna avgöras utan närmare utredning.

Det i den nya aktiebolagslagen uppställda normalschemat för vinst- och förlusträkning, vilket måste anses innebära ett synnerligen beaktansvärt framsteg i förhållande till nu gällande bestämmelser på detta område, ger likväl ingen uppfattning om vare sig *hur* vinsten på rörelsen uppkommit eller *hur stor* denna verkligen är. Ett primärt krav måste anses vara att erhålla uppgift om företagets omsättning. Denna utgör ett mått på den totala ekonomiska aktiviteten och är tillika av vikt för ett bedömande av vinstläge och vinstutveckling. Vidare måste hänsyn tagas till den inre kapitalbildningen inom företagen i form av s. k. dold fondering. De poster, som härvidlag komma i fråga, utgöra dels kostnader av investeringskaraktär, t. ex. omedelbart avskriven nyanskaffning av maskiner och inventarier samt extraordinära reparationsarbeten, dels avskrivningar utöver den faktiska värdeminskningen på anläggningarna, dels ock den dolda lagerreserveringen. Dylika poster kunna spela en avgörande roll för förskjutningar i den redovisade nettovinsten. I det för aktiebolagen gällande normalschemat upptages visserligen en post, benämnd »extraordinära kostnader och förluster», men av lagberedningens motiv framgår, att denna skall innefatta utanför den egentliga rörelsen fallande transaktioner. Den springande punkten vid beräkningen av ett företags vinst utgör lagervärderingen. Förskjutningar i lagrets bokvärde säga ofta föga eller intet om den kvantitativa lagerförändringen. I lagberedningens motiv till den nya aktiebolagslagen framhölls visserligen, att om upp- eller nedskrivningen av lager innebär en viktig ändring i förhållande till tidigare tillämpare värderingsgrunder, åtgärden bör omnämnas i förvaltningsberättelsen. Vidare uttalade lagberedningen att, om en dold lagerreserv under året i så betydande omfattning realiserats, att rörelseresultatet väsentligen påverkas därav, det åligger bolaget att därom lämna upplysning, i den mån det kan ske utan förfång för bolaget. Med hänsyn till den villkorliga och obestämda karaktär, som upplysningsplikten i dessa fall fått, torde den emellertid knappast komma att få någon större praktisk betydelse. Utgifter av ren vinstdispositions karaktär böra även särskilt redovisas.

En skärpning av kraven på offentlig redovisning av företagets ekonomiska förhållanden i enlighet med vad ovan skisserats synes väl motiverad ur olika sociala och ekonomiska synpunkter. Särskilt bör framhållas den stora betydelsen av en förbättrad kunskap om näringslivets ekonomiska förhållanden ur prispolitisk och arbetsmarknadspolitisk synpunkt.

Ökad upplysning om det faktiska vinstläget ger ökade garantier för en sund prisbildning. Monopolvinster kunna lätt döljas genom en dunkel årsredovisning. I detta hänseende må hänvisas till den punkt i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, vari framhålles att en förutsättning för att kampen mot monopol och monopolpriser skall kunna bliva effektiv är, att alla uppgifter, som behövas för att bedöma företagens prispolitik, bliva offentliga. I arbetarrörelsens efterkrigsprogram uppställes även krav på att ett särskilt permanent utredningsorgan analyserar de uppgifter om priser, vinster och kostnader, som bliva tillgängliga genom offentlighetsprincipens genomförande.

En förbättrad kunskap om företagens ekonomiska förhållanden skulle vara av synnerligen stort värde ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt genom att skapa ett sakligt underlag för arbetsmarknadens avtalsförhandlingar och därigenom bidra till ett förhindrande av arbetskonflikter. För närvarande saknas möjligheter att bedöma skäligheten av parternas anspråk. En ändring i detta hänseende måste anses ligga lika mycket i arbetsgivarnas som arbetarnas intresse. I detta sammanhang må hänvisas till att den brittiska landsorganisationen i ett nyligen framlagt memorandum bl. a. kräver, att bolagens publicerade balans- samt vinst- och förlusträkningar göras mera utförliga. Detta motiveras med att en större kännedom om företagens ekonomi är nödvändig för att det skall vara möjligt att framlägga sakligt grundade krav på lönejusteringar. Det framhålles beträffande de »dolda vinsterna» att det ej är så mycket själva beloppen som fastmera hemlighetsmakeriet som föranleder misstänksamhet. Landsorganisationens nu berörda krav betecknas därför som en arbetsbefrämjande åtgärd: onödiga arbetsstrider skulle undvikas om arbetarparten hade tillgång till säkrare uppgifter om företagets faktiska lönebetalningsförmåga. — — —

Utskottet.

De yrkanden, som i motionerna framställes om genomförande i redovisningshandlingar för ekonomiska företag av bruttoredovisningsprincipen, ansluta sig, såsom ock framgår av motionerna, till de framställningar av enahanda innebörd, som förelågo vid riksdagens behandling år 1944 av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny aktiebolagslag.

Efter att ha redogjort för propositionens innehåll i frågan samt framhållet att propositionen i denna del innebure ett stort och synnerligen beaktansvärt framsteg i förhållande till tidigare gällande bestämmelser i ämnet, yttrade första särskilda utskottet, som behandlade nämnda proposition, följande:

»Väl är det riktigt, att den av motionärerna åsyftade bruttoredovisningen med därav följande större öppenhet i sin stränga tillämpning möjliggör en än klarare uppfattning om bolagens räntabilitet. Å andra sidan bör emellertid beaktas det synnerligen allvarliga men, som denna större öppenhet kan medföra med hänsyn till det oundvikliga blottställandet av fullt legitima affärshemligheter i förhållande till konkurrerande företag. Såvitt utskottet har sig bekant har icke heller någon främmande bolagslagstiftning föreskrivit redovisningsskyldighet enligt den rena bruttoredovisningens princip. En annan sak är att, såsom också motionärerna antytt, i Amerikas förenta stater vissa större bolag ansett sig kunna tillämpa bruttoredovisning; upplysningar om i vilken form detta skett ha dock ej stått utskottet till buds.

Frånsett nu anförda, enligt utskottets mening i och för sig vägande skäl mot att för svensk aktiebolagsrätts del upphöja bruttoredovisningen till en i lagen given norm för vinst- och förlusträkningens uppställande, vill utskottet erinra, att de svenska aktiebolagens bokföring med all sannolikhet torde allenast efter tekniskt invecklade och även tidskrävande omläggningar kunna tjäna till underlag för en redovisning efter dylika principer. Utskottet finner sig följaktligen kunna i huvudsak biträda förslaget grundtanke att kräva nettoredovisning för rörelsen med specifikation allenast av vissa kostnadsposter.»

Vid frågans behandling i riksdagen biträdde båda kamrarna utskottets ståndpunkt.

Ej heller första lagutskottet har vid sin behandling av de nu föreliggande motionerna funnit de skäl, som i motionerna anförts, böra leda till att riksdagen frångår den sålunda intagna ståndpunkten. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att de uppgifter, som inflyta i aktiebolagens årsredovisningshandlingar, också bliva tillgängliga för allmänheten. Enligt 85 § i gällande aktiebolagslag och 126 § i den nya lagen skall avskrift av balansräkningen, vinst- och förlusträkningen samt förvaltningsberättelsen insändas till registreringsmyndigheten; de till myndigheten inkomna handlingarna åtnjuta ej sekretesskydd. I de fall, då en mera omfattande insyn i ett företags ekonomiska förhållanden ur samhällelig synpunkt ansetts påkallad, har ock denna insyn anförtröts åt offentlig myndighet och kringgårdats med särskilda föreskrifter till skydd för företagen. Såsom exempel härå må hänvisas till lagen den 18 juni 1925 om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar 7 §, lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar 17 och 20 §§, taxeringsförordningen 57 § samt prisregleringslagen 8 §.

Ehuru utskottet alltså icke kan ansluta sig till motionärernas uppfattning om den lämpliga utvägen för uppnående av de i motionerna framförda önskemålen, anser utskottet dock frågan om en förbättrad kunskap om företagens ekonomiska förhållanden ur samhällelig synpunkt vara av den betydelse, att denna fråga icke utan närmare undersökning kan avvisas. Såsom första särskilda utskottet framhöll i fråga om aktiebolagen som företagsform ha de senaste årtiondenas djupgående förändringar i sociala och politiska åskådningar varit ägnade att ytterligare framhäva den viktiga funktion, som företagen ha att fylla i hela näringslivets och folkförsörjningens tjänst. Starka sociala intressen knyta sig ock till näringslivets förmåga att bereda arbetare och andra anställda en tryggad sysselsättning och förhindra uppkomsten av arbetslöshet. Samma synpunkter framfördes av lagberedningen i dess betänkande. I den förra året antagna nya aktiebolagslagen ha ock dessa synpunkter vunnit beaktande i skärpta bestämmelser angående rätt till vinstutdelning och om avsättning till reserv- och skuldregleringsfonder, allt syftande till att konsolidera företagen och därigenom skapa bättre förutsättningar för att de även under kristider må kunna uppehålla sin verksamhet.

Vid övervägande av de medel, som kunna ifrågakomma för vinnande av en ur samhällliga synpunkter önskvärd, förbättrad kännedom om företagens ekonomiska förhållanden, måste enligt utskottets mening en huvudsynpunkt vara, att näringslivets produktionsförmåga därigenom icke minskas eller försvagas.

Bland de syftemål, som skulle kunna vinnas genom en vidgad kunskap om företagen, ha motionärerna framhållit kontroll av företagens prispolitik och förebyggande av monopolvinster. Ifrågavarande spörsmål torde emellertid i huvudsak redan vara föremål för undersökning av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. Av denna anledning har ock innevarande riksdag lämnat utan åtgärd vissa i riksdagen väckta motioner, vari hemställts om skyndsamt utredning rörande ett organ för övervakning av enskilda monopolistiska företag och sammanslutningar.

Enligt motionärernas mening skulle en förbättrad kunskap om företagens ekonomiska förhållanden vara av synnerligt stort värde ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt genom att skapa ett sakligt underlag för arbetsmarknadens avtalsförhandlingar och därigenom bidra till förhindrande av arbetskonflikter.

Inom utskottet ha delade meningar yppats rörande behovet och värdet för avtalsuppgörelser å arbetsmarknaden av en mera omfattande insyn i företagens ekonomiska förhållanden. Å ena sidan har gjorts gällande att de ekonomiska förutsättningarna för skilda företag även inom samma industrigren företedde betydande växlingar samt att lönesättningen bestämdes väsentligen från andra utgångspunkter än de olika företagens räntabilitet och driftsresultat. Å andra sidan har framhållits önskvärdheten av att särskilt de statliga förlikningsorgan, som tillsätts för medling i arbetstvister, erhöles ett fullständigare material för sin verksamhet än för närvarande vore möjligt; skulle förhandlingsarbetet kunna bedrivas med verklig effektivitet, vore det uppenbarligen av stor betydelse, att det ekonomiska utgångsläget för lönesättningen kunde klarläggas. Inom utskottet har den senare meningen vunnit övervägande anslutning.

Även för andra syften än de nu avhandlade kan ifrågasättas, huruvida ej en mera vidgad kännedom om företagens produktionsförhållanden ur samhälllig synpunkt skulle i vissa fall vara till gagn. Utskottet åsyftar i detta sammanhang främst åtgärder, som erfordras för att i ett inträdande krisläge hålla produktionen i gång och därigenom bemästra en hotande arbetslöshet.

Såsom utskottet redan framhållit måste såsom villkor för varje åtgärd i motionernas syfte uppställas, att erforderliga garantier skapas mot missbruk och skadeverkningar för näringslivet. I stor utsträckning torde, särskilt vad angår lönepolitiken, syftet kunna vinnas genom frivillig överenskommelse mellan organisationerna å arbetsmarknaden. En sådan överenskommelse skulle kunna innebära att vid förlikningsförhandlingar antingen de statliga förlikningsmännen eller vissa förtroendemän beredes tillgång till närmare kännedom angående produktions- och avsättningsförhållanden inom den näringsgren, varom vore fråga. För sådana fall, då denna utväg icke står öppen, bör emellertid företagens skyldighet i förevarande hänseende regleras i lag.

Utskottet får med åberopande av vad sålunda anförts hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 85 samt II: 113, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning huruvida och i vilken ordning en ur samhällelig synpunkt önskvärd, förbättrad kunskap om företagens ekonomiska förhållanden må kunna vinnas utan åsidosättande av näringslivets berättigade intressen.

Stockholm den 17 april 1945.

På första lagutskottets vägnar:

N. GÄRDE.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Gärde, Karl Johan Olsson, Linnér, Ahlkvist, Krügel, Siljeström* och *Lodenus* samt fru *Sjöström-Bengtsson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Gezelius, Werner, Lindberg, Lindahl, Rylander, Sundström* i Vikmanshyttan samt *Jonsson* i Skutskär.

Reservation

av herrar *Linnér, Siljeström, Lodenus, Gezelius* och *Werner*, vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Vid behandling år 1944 av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny aktiebolagslag övervägdes ingående de fordringar, som böra ställas på aktiebolagens offentliga redovisning. Propositionen och än mera de ytterligare bestämmelser i ämnet, vilka i anledning av väckta motioner antogos av riksdagen, innefattade mycket väsentliga skärpningar i förhållande till nu gällande lagstiftning. Den nya aktiebolagslagen träder i kraft den 1 januari 1948. Vad beträffar övriga lagligen reglerade former, under vilka ekonomisk verksamhet bedrives, förutsattes under aktiebolagslagens behandling, att i respektive lagar skulle införas enahanda bestämmelser, så vitt det låte sig göra, och man utgick ifrån att även dessa lagändringar skulle kunna träda i tillämpning samtidigt med aktiebolagslagen. Att innan verkan av denna lagstiftning kunnat visa sig begära ny utredning angående ytterligare utvidgning av den i lag reglerade offentligheten i redovisningen synes utskottet opåkallat.

Såvitt det kan utläsas av motionerna, skulle den vidgade redovisnings-skyldigheten komma att omfatta även de jordbruksekonomiska sammanslutningarna och därmed jämförliga konsumentkooperativa andelsföretag, vilka uppbyggts huvudsakligen ur drifrationell synpunkt och i stor omfattning ledas av jordbrukarna eller andelsägarna själva. Dessa ekonomiska företag hava i sin nuvarande form obestridligen visat sig vara till stort gagn för hela folkhushållet. Såväl i fråga om dessa företag som ock beträffande övriga slag av ekonomisk företagsverksamhet kan man, med utgångspunkt från den offentlighet, som enligt vad ovan sagts, är stadgad eller är förutsatt att bli stadgad, med bestämdhet hävda, att den i motionerna åsyftade ytterligare kontrollen icke blott är obehörlig utan även kan komma att visa sig vara utvecklingshämmande och direkt skadlig. Genom taxeringsförordningen med dess numera skärpta kontrollföreskrifter liksom ock genom olika former av nu gällande beskattning äger samhället därjämte ett verksamt korrektiv över företagarlivet och uppdykande illegala vinstintressen.

På grund av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 85 och II: 113, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»